

<https://doi.org/10.31891/2307-5740-2024-336-63>

УДК 338.439 (477)

СИДОРЕНКО Віктор

ННЦ «Інститут аграрної економіки»

<https://orcid.org/0009-0008-1146-6283>

e-mail: Victor_s@ukr.net

ОГЛЯД РИНКУ РИБИ І МОРЕПРОДУКТІВ В УКРАЇНІ

У статті розглянуто основні показники ринку риби і морепродуктів в Україні. Досліджено динаміку імпорту в Україну продукції групи 3 УКТЗЕД "Риба, ракоподібні та моллюски", кількісні та вартісні показники, загальне сальдо цієї продукції, зміни у виробництві вітчизняними компаніями та його основні причини, у тому числі розподіл за ключовими напрямками у динаміці виробництва, експорту та споживання. Надано опис окремих показників функціонування світового ринку цієї продукції, оцінено стан його розвитку та надано пропозиції для вітчизняних гравців. У статті визначено основні відмінності та ключові показники українського ринку морепродуктів, зумовлені екологічними, економічними, політичними тенденціями та війною в Україні. Ця стаття має на меті надати вітчизняним промисловим підприємствам, потенційним виробникам та відповідним органам державної влади інформацію про сучасні тенденції на внутрішньому ринку риби та морепродуктів з метою виявлення потенціалу виробництва в Україні та потенційного зменшення залежності від імпорту в даній сфері.

Ключові слова: риба, морепродукти, водні біоресурси, аквакультура, імпортозалежність, глобальні тренди, стратегія.

SYDORENKO Viktor

NSC "Institute of Agrarian Economics"

OVERVIEW OF FISH AND SEAFOOD MARKET IN UKRAINE

The article examines the main indicators of the fish and seafood market in Ukraine. The structure of fish and seafood production in Ukraine since 2013 is considered, special emphasis is placed on its changes in the conditions of a full-scale war. A separate evaluation of the aquaculture products was carried out from the point of view the potential for restoration of the entire industry in the long term prospect. The dynamics of imports into Ukraine of products of group 3 "Fish, crustaceans and molluscs", quantitative and value indicators, the total balance of these products, changes in production by domestic companies and the main reasons in the dynamics of export and consumption were studied. The countries that are traditionally the leading suppliers of fish and seafood products to Ukraine are given. A high negative balance was noted in our country's foreign trade in fish and seafood. The structural problems of the domestic fishery and aquaculture industry, which lead to insufficient volumes of production and a lower level of consumption compared to global trends are emphasized. A description of several indicators on the world market is provided, its development is assessed, and proposals for domestic producers are given. The article identifies main differences of the Ukrainian seafood market, including recent changes caused by environmental, economic, political trends and the war in Ukraine. The peculiarities of consumption the fish products in the domestic market are characterized, the growing role of aquaculture in the future development of the industry is highlighted. This article aims to provide domestic industrial enterprises, potential producers and relevant state authorities with information about current trends in the domestic fish and seafood market with the aim of identifying the potential of production in Ukraine and potentially reducing dependence on imports in this area.

Keywords: fish, seafood, aquatic biological resources, aquaculture, import dependence, global trends, strategy.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Риба і морепродукти належать до основних груп продовольства, які характеризують повноцінність харчування людини, тому існують норми їх споживання та розрахункові баланси. В Україні сформувалась чітка імпортозалежність на ринку риби і морепродуктів, яка з початку повномасштабного вторгнення Росії тільки поглибилась. Так, товарна група 3 УКТЗЕД «Риба, ракоподібні, моллюски» є показовою для даної статті. Закупівлі продукції даної товарної групи за кордоном мають вирішальне значення для нашого внутрішнього ринку. Оскільки рибна продукція входить до переліку ключових товарів, за якими складаються баланси та розраховуються показники самозабезпеченості та імпортозалежності, важливо краще розуміти структуру товарів, що закупляються за кордоном, їх вартість та географічну розгалуженість поставок. Враховуючи, що частина цих товарів виробляється та виловлюється в Україні, доцільно розглянути об'єктивну спроможність вітчизняної галузі рибництва та аквакультури зменшити імпортозалежність.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Характеристики функціонування різних продовольчих ринків в межах країни, регіону та світу розглянули у своїх публікаціях українські вчені, зокрема Ю.О. Лупенко [15], М.І. Пугачов [15], Б.В. Духницький [3, 15], актуальні питання державного регулювання галузі висвітлені в роботі Р.І. Коновалова [17] та ін. Статистична інформація та фахові оцінки з даної тематики публікуються вітчизняними [2, 5] та зарубіжними ресурсами [12-14].

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою статті є дослідження стану внутрішнього ринку риби та морепродуктів, значення імпорту у формуванні внутрішнього попиту та пропозиції, впливу війни на його функціонування, а також визначення потенціалу для виробництва власними спеціалізованими підприємствами та перспективи зменшення імпортозалежності України в даній сфері.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Зовнішня торгівля рибою та морепродуктами в Україні завжди характеризувалась високою залежністю від імпорту, оскільки внутрішнє виробництво не може повністю задовольнити існуючий попит. Наша країна імпортує біля 85% риби та морепродуктів від загального обсягу споживання на внутрішньому ринку, водночас експорт залишається на дуже низькому рівні. Важливо підкреслити, що риба та морепродукти є одними з основних продовольчих груп товарів, що імпортуються в Україну.

Причиною такої великою імпортозалежності є той факт, що внутрішні обсяги виробництва не можуть забезпечити весь попит на рибу та морепродукти. Напад РФ на Україну ще більш посилив дану проблему, оскільки виробництво даної продукції скоротилося через втрату територій і ведення бойових дій, а імпорт дуже ускладнився через логістичні труднощі, нестачу транспортних засобів та водіїв, а також блокаду південних портів, через які до війни проходило до 40% імпорту. Додатково, протягом певного часу риба та морепродукти не входили до переліку товарів критичного імпорту, визначеного Постановою Кабінету Міністрів України № 153 від 24 лютого 2022 року «Про окремі питання забезпечення здійснення імпорту» [1].

Починаючи з 2013 року, обсяги добування водних біоресурсів мали виражену спадну тенденцію. У 2013 році обсяг добування досяг майже 226 тис. тонн, а у 2022 році скоротився до менше ніж 31,6 тис. тонн, що є падінням майже на 86% порівняно з 2013 роком [2]. Втрата Криму у 2014 р. нанесла непоправний удар по галузі. У 2023 році обсяги несуттєво зросли до 35,5 тис. тонн, але щоб повернутися до виробництва 2013 р., навіть при потужній підтримці держави і залученні значних зовнішніх і внутрішніх фінансових ресурсів, потрібні будуть десятки років [3]. Аквакультура або рибництво, що визначається Законом України «Про аквакультуру» як сільськогосподарська діяльність із штучного розведення, утримання та вирощування об'єктів аквакультури у повністю або частково контрольованих умовах для одержання сільськогосподарської продукції (продукції аквакультури) та її реалізації, виробництва кормів, відтворення біоресурсів, ведення селекційно-плеїної роботи, інтродукції, переселення, акліматизації та реакліматизації гідробіонтів, поповнення запасів водних біоресурсів, збереження їх біорізноманіття, а також надання рекреаційних послуг, продемонструвала у аналізованому періоді нестабільність і значні коливання в обсягах виробництва. У 2013 році вони склали 45,7 тис. тонн, але у 2022 році ці дані не представлені через відсутність інформації (табл. 1). У 2023 році спостерігалось відновлення до майже 8,5 тис. тонн, хоча це все ще значно нижче показників 2013 року. Зрозуміло, що в нашій державі даній галузі приділяється недостатня увага, незважаючи на те, що саме вона відносно стійко відреагувала на такі катастрофічні події як анексія Криму і початок повномасштабного вторгнення російських терористів в Україну [4].

Таблиця 1

Добування водних біоресурсів в Україні за видами, тонн

Роки	Добування водних біоресурсів				
	Всього	У т. ч. риби	Розподіл за рибальськими районами промислу		
			аквакультура	внутрішні водойми	інші регіони промислу
2013	225802	216354	45695	78848	96578
2014	91252	80958	39612	22181	20263
2015	88552	73963	38507	34205	-
2021	69872,9	41816,1	11100,7	22663	36109,2
2022	31597,1	22536,1	-	14143	-
2023	35490,2	23493	8452	14878,7	12159,5

Джерело: сформовано автором на основі [2]

У 2013 році з внутрішніх водних басейнів було добуто майже 79 тис. тонн риби, але цей показник демонструє чітку тенденцію до зниження. Вперше він обвалився до 22 тис. тонн у 2014 р. з початком війни і вдруге у 2022 році – до 14 тис. тонн з початком повномасштабного вторгнення, що означає суттєве скорочення добування з внутрішніх водойм. У 2023 році відбулося незначне зростання до майже 15 тис. тонн, яке може бути пов'язане з покращенням ситуації з подачею звітності у 2023 р. порівняно з 2022 р. [2].

Якщо у 2013 році з інших регіонів промислу було добуто майже 96,6 тис. тонн риби, то у 2014 році вже дещо більше 20 тис. тонн. У 2022 році ці дані були відсутні взагалі. У 2023 році звітність по даному показнику була відновлена на рівні 12,2 тис. тонн. Україна майже втратила доступ до традиційних місць промислу на роки і дану сферу діяльності, на наш погляд, потрібно оперативно замінювати розширенням виробничих потужностей у галузі аквакультури, які локаційно можна розосередити по відносно безпечних територіях нашої держави, а правильне продумане розташування може також знизити собівартість продукції та логістичні витрати.

Згруповані в таблиці 1 дані не містять інформації по тимчасово окупованих територіях України і територіях, на яких ведуться (велися) бойові дії. Також інформація за 2022 і 2023 рр. сформована на основі фактично поданих підприємствами звітів та адміністративних даних Держрибагентства щодо добування водних біоресурсів фізичними особами-підприємцями. Рівень звітування у 2022 р. становив 75% а у 2023 р. – 86%. Дані можуть бути уточнені.

Незважаючи на складні умови, експорт рибної продукції з України, як переробленої з імпортованої сировини, так і місцевого походження, продовжувався і у 2022 – 2023 рр.

Впродовж аналізованого періоду експортери з України значно скоротили обсяги реалізації рибної продукції як в тоннах, так і в грошовому вираженні. У 2022-2023 роках спостерігається послідовне зниження загального обсягу експорту, при цьому деякі категорії демонструють стабільне падіння, тоді як інші — приріст, що може свідчити про зміну попиту або наявність нових ринків збуту для окремих видів продукції [5].

Загальний експорт риби, ракоподібних і молюсків знизився майже на 42% у 2023 р. порівняно з 2021 р. та на 56% у 2023 році порівняно з 2022 р. (табл. 2), тоді як вартісне скорочення становило 53% і майже 70% відповідно (табл. 3). Незважаючи на збереження експорту як такого продукції по коду 3 УКТЗЕД, спостерігається чітка тенденція до його скорочення.

Основною статтею експорту в даній категорії було і залишається філе рибне та інше м'ясо риб. Саме тут можемо спостерігати найбільший спад показників. Так, в натуральній величині скорочення у 2023 до 2021 р. склало майже 78%, а у 2023 по відношенню до 2022 р. – майже 70%. У грошовому вираженні майже 76% і 65% відповідно. Таке значне скорочення у 2023 р. могло бути викликане пошкодженням об'єктів критичної інфраструктури російськими терористами, відключеннями світла та відповідними проблемами в роботі технологічного обладнання підприємств галузі.

Позитивну тенденцію продемонстровано в категорії «Живої риби», яка менш залежна від роботи об'єктів енергетики, тому менш вразлива до поточних реалій війни. Вона демонструє позитивну динаміку, де кількісно обсяги зросли на майже 76% у 2023 р. у порівнянні з 2021 р. та на майже 11% у 2023 р. по відношенню до 2022 р., а у вартісному вираженні спостерігається зростання на 113% і майже 12% відповідно. Для підтримання позитивної тенденції тут можна в майбутньому сконцентруватися на розвитку аквакультури, стимулюванні даної галузі у західних регіонах нашої країни, ближче до ринків збуту для оптимізації витрат на логістику. Також варто зазначити, що у 2023 р. дана категорія продукції вийшла на перше місце у грошовому виразі, тобто вартість експортованої живої риби зростала і ставала більш цікавою для операторів ринку через сформований платоспроможний попит, що в свою чергу і спричинило позитивну динаміку за аналізований період [6, 7].

Сушена, солена та копчена риба у натуральній величині продемонструвала зростання обсягів експорту у 2023 р. у порівнянні з 2021 р. на майже 14% а у 2023 р. показала приріст у порівнянні з 2022р. у 56%. Хоча повернутися до обсягів експорту 2021 р. у грошовому виразі виявилось складно (-3,5%) (табл. 3).

Дуже схожа ситуація склалася з експортом молюсків. Після незначного спаду обсягів у 2022 р., дана категорія показала приріст у 2023 р. на рівні майже 87% (табл. 2). При цьому скорочення обсягів експорту у грошовому еквіваленті у 2023 р. порівняно з 2021 р. склало майже 9%, що може свідчити про значне скорочення вартості продукції у даній категорії. Равлики, які є яскравим представником молюсків, яких Україна виробляє на аквакультурних господарствах і експортує до країн Європи, зазнали значних втрат у вартості на зовнішніх ринках, що в свою чергу призвело до спроб реалізації надлишків продукції внутрішньому споживачу [8, 9].

Таблиця 2

Структура експорту риби і морепродуктів з України, тонн

Найменування продукції	2021 р.	2022 р.	2023 р.	2023 р. до	2023 р. до
				2022 р.	2021 р.
				%	
Риби, ракоподібні, молюски, всього	57195	42368	23790	56,15	41,59
У т.ч. жива риба	823	1305	1446	110,80	175,70
риба свіжа або охолоджена	150	103	64	62,14	42,67
риба морожена	2405	1368	989	72,30	41,12
філе рибне та інше м'ясо риб	41664	31229	9082	29,08	21,80
риба сушена, солена або у розсолі; копчена	6026	4402	6868	156,02	113,97
ракоподібні з панцирами або без панцирів	3118	1163	114	9,80	3,66
молюски, відділені або не відділені від черепашок	3009	2798	5227	186,81	173,71

Джерело: сформовано автором на основі [2, 5]

Загалом, експорт української рибної продукції скоротився за аналізований нами період, однак зберігаються окремі перспективні категорії, зокрема жива риба, сушена та солена продукція, а також молюски, які мають стабільний попит і перспективи для подальшого зростання в значній мірі за рахунок розвитку аквакультури.

Таблиця 3

Структура експорту риби і морепродуктів з України, тис. дол. США

Найменування продукції	2021 р.	2022 р.	2023 р.	2023 р. до	2023 р. до
				2022 р.	2021 р.
				%	
Риби, ракоподібні, молоски, всього	8596	6555	4574	69,78	53,21
У т.ч. жива риба	599	1141	1276	111,83	213,02
риба свіжа або охолоджена	36	39	75	192,31	208,33
риба морожена	729	644	379	58,85	51,99
філе рибне та інше м'ясо риб	5046	3423	1191	34,79	23,60
риба сушена, солонина або у розсолі; копчена	713	512	688	134,38	96,49
ракоподібні з панцирами або без панцирів	435	187	19	10,16	4,37
молоски, відділені або не відділені від черепашок	1038	609	946	155,34	91,14

Джерело: сформовано автором на основі [2, 5]

Війна в Україні, безперечно, вплинула і на імпорту риби та морепродуктів через логістичні труднощі, зростання цін, коригування географії постачань і зміну структури і обсягів споживання.

Аналіз таблиць 4 і 5 показує структуру імпорту риби і морепродуктів у тоннах і тисячах доларів США, дозволяє глибше зрозуміти зміни в імпортичних потоках України у 2021 – 2023 роках. Розглянемо обидві таблиці комплексно, з акцентом на взаємозв'язок між кількістю та вартістю імпортованих продуктів.

Загальні обсяги імпорту риби та морепродуктів у фізичному вимірі зросли майже на 5% у 2023 році порівняно з 2022 роком, проте зменшилися майже на 24% порівняно з 2021 роком (табл. 4). Це свідчить про поступове відновлення обсягів після різкого скорочення в перший рік повномасштабного вторгнення. Загальна вартість імпорту у 2023 році зросла на 28% порівняно з 2022 роком і зменшилась на 8% порівняно з 2021 роком (табл. 5). Отже, хоча обсяги ще не відновилися повністю, вартість зростає швидше, що може свідчити про зростання цін на імпортичні морепродукти.

Україна імпортує найбільшу кількість мороженої риби. Ввезення даної категорії продукції за вагою знизився майже на 3% у 2023 році порівняно з 2022 роком та на 25% відносно 2021 року. Вартість імпорту в цій категорії зросла на більш ніж 12% у 2023 році порівняно з 2022 роком, але залишилася на 10,5% нижчою за показники 2021 року. Ця тенденція може свідчити про загальне зменшення попиту через зниження споживання мороженої риби в Україні або про зростання закупівельних цін, які також мають негативний вплив на попит [10].

Наступна категорія за обсягом імпорту – філе рибне та інше м'ясо риб. За обсягом даний різновид продукції зріс майже на 23% у 2023 році порівняно з 2022 роком, хоча залишився майже на 5,5% нижчим за рівень 2021 року. Вартість імпорту зросла більш ніж на 41% та 16% у 2023 році, порівняно з 2022 та 2021 роками відповідно, що демонструє тенденцію підвищення вартості продукції за аналізований період.

Наступною за пріоритетністю в структурі імпорту йде риба свіжа або охолоджена. Обсяги імпорту даного виду продукції зросли на 35,8% у 2023 році порівняно з 2022 роком, проте вони залишаються на 31,7% нижчими порівняно з 2021 роком. Вартісний імпорту показав зростання на 39,36% порівняно з 2022 роком, хоча залишився на 16,9% нижчим, ніж у 2021 році. Зростання вартості імпорту перевищує зростання фізичних обсягів, що може свідчити про підвищення середньої ціни на свіжу рибу на світових ринках.

Також зупинимось на імпорті ракоподібних з панцирами або без панцирів. Сегмент показав значне зростання за обсягом на 68% у 2023 році, хоча все ще відстає майже на 18% від обсягів 2021 року. Вартість імпорту у цьому сегменті зросла на більш ніж 84% у 2023 році порівняно з 2022 роком, а також перевищила рівень 2021 року. Зростання показників аналізованої категорії може свідчити про збільшення попиту на більш дорогі види морепродуктів.

Таблиця 4

Структура імпорту риби і морепродуктів в Україну, тонн

Найменування продукції	2021 р.	2022 р.	2023 р.	2023 р. до	2023 р. до
				2022 р.	2021 р.
				%	
Риби, ракоподібні, молоски, всього	392544	284640	298743	104,95	76,10
У т.ч. жива риба	4	2	7	350,00	175,00
риба свіжа або охолоджена	35876	18043	24502	135,80	68,30
риба морожена	285567	219929	213555	97,10	74,78
філе рибне та інше м'ясо риб	38719	29838	36605	122,68	94,54
риба сушена, солонина або у розсолі; копчена	10008	6340	6461	101,91	64,56
ракоподібні з панцирами або без панцирів	15727	7710	12963	168,13	82,43
молоски, відділені або не відділені від черепашок	6643	2778	4650	167,39	70,00

Джерело: сформовано автором на основі [2, 5]

Таблиця 5

Структура імпорту риби і морепродуктів в Україну, тис. дол. США

Найменування продукції	2021 р.	2022 р.	2023 р.	2023 р. до	2023 р. до
				2022 р.	2021 р.
				%	
Риби, ракоподібні, молюски, всього	874498	627421	803570	128,08	91,89
У т.ч. жива риба	207	28	73	260,71	35,27
риба свіжа або охолоджена	240062	143149	199499	139,36	83,10
риба морожена	431026	343104	385687	112,41	89,48
філе рибне та інше м'ясо риб	95250	78196	110541	141,36	116,05
риба сушена, солена або у розсолі; копчена	15134	11164	14354	128,57	94,85
ракоподібні з панцирами або без панцирів	73067	42356	78026	184,21	106,79
молюски, відділені або не відділені від черепашок	19752	9424	15390	163,31	77,92

Джерело: сформовано автором на основі [2, 5]

Загалом, вартісні показники демонструють більше зростання, ніж фізичні обсяги, що свідчить про здорожчання імпортової продукції [11]. Окремі сегменти, як-от жива риба, сушена або копчена продукція та молюски, показують стабільний або навіть зростаючий попит. Зменшення обсягів у певних категоріях може бути пов'язане з економічною ситуацією, скороченням купівельної спроможності населення та логістичними труднощами, що перешкоджають імпорту значних обсягів рибної продукції [4].

На рисунку 1 відображено країни, які мали найбільшу частку в імпорті риби та рибопродуктів до України у 2023 р. Абсолютний лідер за обсягами імпорту є Норвегія з долею в майже 37%. Норвегія відома своїм розвиненим рибальством та аквакультурою, особливо лососевими рибами. Велика частка вказує на значний попит на норвезьку рибу в Україні та конкурентні ціни в порівнянні з іншими постачальниками. Ісландія (14%) – другий за величиною постачальник. Ісландія також є провідним експортером рибних продуктів, відома своїм високоякісним виловом тріски та інших видів риб. США (8%) постачають значну кількість морепродуктів в Україну, що може включати як морську рибу, так і спеціалізовані продукти, наприклад, ракоподібні та молюски. Сполучене Королівство, Іспанія, Еквадор та Канада з долею в 3% мають міцні традиції рибальства та експортують значні обсяги продукції, зокрема морських риб, таких як скумбрія, тріска та сардини, креветок та інших морських ракоподібних (рис. 1).

Загалом 92,2% імпорту припадає на 20 основних країн, що свідчить про концентрацію постачальників [12, 13, 14].

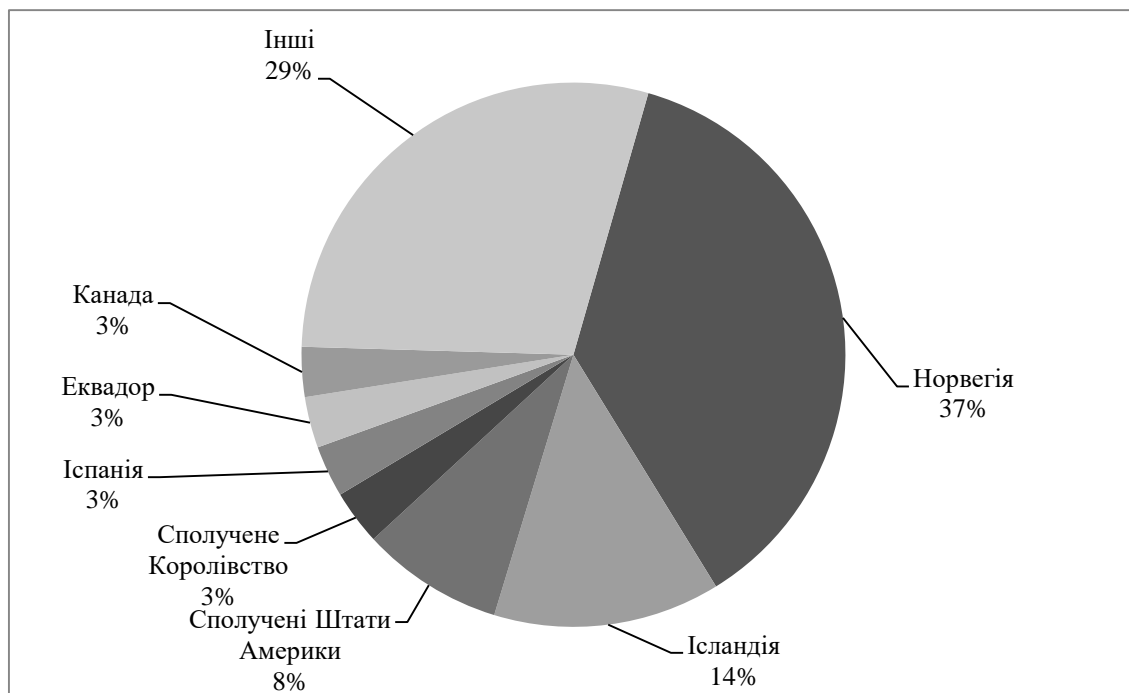

Рис. 1. Країни, які мають найбільші частки вартості в імпорті Україною риби та рибопродуктів за 12 місяців 2023 року

Джерело: сформовано автором на основі [5, 12]

Для повного розуміння поточної ситуації, яка сформувалася на ринку риби і морепродуктів України, нам потрібно вивести торговий баланс за аналізований у статті період. Торговий баланс країни визначається як різниця обсягу експорту і імпорту за звітний рік. Так торговий баланс нашої країни у 2021 році по рибі, ракоподібним і молюскам склав майже 866 млн. дол. США з мінусом, у 2022 році – мінус майже 621 млн. дол. США, у 2023 році – мінус майже 799 млн. дол. США [5, 12]. Таким чином, торговий баланс залишався

негативним протягом усього досліджуваного періоду, що свідчить про цілковиту залежність України від імпорту риби та морепродуктів.

Світове споживання рибної продукції зросло у 2024 р. до 22 кг на душу населення, а до 2030 року очікується подальше збільшення виробництва водних тварин ще на 14%. За даними Європейської комісії, середній рівень споживання риби в Європейському Союзі зріс до 24,4 кг на душу населення. Українці ж споживають у середньому 13,7 кг., що значно менше рекомендованої Продовольчою і сільськогосподарською організацією ООН (ФАО) норми у 20 кг [12, 13, 14].

Таким чином, наша країна суттєво відстає від світових тенденцій у сфері рибного ринку та ринку морепродуктів. Однією з основних проблем є низький рівень споживчої культури, адже населення не розглядає рибу як важливу складову свого раціону. Також рибна галузь залишається недостатньо розвинутою: застарілі технології виробництва та переробки призводять до нестачі доступної продукції високої якості на внутрішньому ринку [15]. Ситуацію ускладнює те, що рибний бізнес в Україні знаходиться на початковій стадії розвитку, історично він зберігається надзвичайно тіньовим, а обсяги виробництва залишаються низькими, що не дозволяє забезпечити різноманітний асортимент товарів [16].

Споживання риби та морепродуктів в Україні має яскраво виражену сезонність: попит значно зростає восени та взимку. Серед імпортованої продукції найбільшу частку займає заморожена риба, тоді як свіжої та охолодженої значно менше. Найбільш популярними імпортованими видами риби є оселедець, скумбрія, хек та лососеві. Власна продукція представлена переважно живою прісноводною рибою, такою як карась, короп, сазан, товстолобик, сом та щука [3].

Найперспективнішим напрямком, на наш погляд, є розвиток національної аквакультури. Цей сектор має потенціал значно збільшити обсяги виробництва та пропозиції вітчизняної рибної та іншої аквапродукції у відносно короткі терміни. Це, в свою чергу, полегшить залучення інвестицій, як внутрішніх так і зовнішніх. Для реалізації даного сценарію потрібна державна підтримка, стимулювання передових науково-технічних розробок та залучення іноземних найсучасніших технологій [17]. Проте, з реалістичної точки зору, навіть при успішному розвитку внутрішнього ринку, Україна залишатиметься сильно залежною від імпорту рибної продукції через обмежені природно-кліматичні умови для вирощування багатьох видів риби та морепродуктів, які постачаються з інших країн.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Основними проблемами на ринку риби і морепродуктів в Україні є тотальна залежність від імпорту, значні цінові коливання та вимоги до сертифікації вітчизняної продукції.

В той самий час, високі стандарти ЄС та інших міжнародних ринків ускладнюють експорт української риби. Відсутність конкурентоспроможних національних потужностей з переробки та виробництва риби і морепродуктів обмежує можливості для експорту. Багато підприємств не мають необхідних сертифікатів відповідності міжнародним стандартам якості та безпеки харчових продуктів.

Поглиблення кризових явищ, викликаних війною в Україні, завдали величезної шкоди рибній галузі. Можна виділити два ключових етапи в даному процесі: у 2014 році анексія Криму та початок війни на сході нашої країни завдали перший надпотужний удар по галузі; у 2022 році повномасштабне вторгнення терористичної російської держави фактично паралізувало рибогосподарський комплекс. На відновлення галузі і повернення до довоєнних обсягів виробництва підуть роки.

Ми пропонуємо наступний сценарій виходу із ситуації, що склалася. Збільшення обсягів виробництва вітчизняної аквакультури може зменшити імпорту залежність і надати вітчизняному споживачу якісну продукцію за доступною ціною, що в свою чергу може вплинути на культуру споживання риби, рибної продукції та морепродуктів, підвищить річне споживання на душу населення, покращить загальний рівень здоров'я населення. Галузеві підприємства можуть бути розміщені на відносно безпечній і віддаленій від зони бойових дій території. Для цього потрібні відповідні державні програми підтримки розвитку аквакультури і наукових розробок для неї, зокрема і продумана державна стратегія удосконалення даного сектору в цілому, зовнішні та внутрішні інвестиції в технології вирощування риби та глибинну модернізацію технічної і технологічної складової такого виробництва. У разі впровадження сертифікації та випуску якісної української рибної продукції, можливе збільшення обсягів експорту, зокрема до країн ЄС для вирівнювання торгового балансу та валютних надходжень в економіку України. Перспективним напрямом досліджень в цій тематиці є розгляд актуального стану аквакультури в Україні з деталізацією наявної товарної структури виробництва, регіонального розподілу спеціалізованих підприємств та об'єктивного потенціалу їх пропозиції у найближчий час.

Література

1. Огляд рибного ринку України за 2022 та 2023 роки. URL: <https://uifsa.ua/news/news-of-ukraine/overview-of-the-fish-market-of-ukraine-for-2022-and-2023>
2. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>

3. Духницький Б.В. Функціонування ринку риби і морепродуктів в Україні. *Економіка АПК*. 2022. Т. 29, № 1. С. 34-40.
4. Як повномасштабна війна впливає на рибництво в Україні. URL: <https://zn.ua/ukr/ECOLOGY/jak-povnomasshtabna-vijna-vplivaje-na-ribalstvo-v-ukrajini.html>
5. Державна митна служба України. URL: <https://customs.gov.ua>
6. За рибу добрі гроші. URL: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/za-ribu-dobri-groshi/>
7. Науковці університету взяли участь у обговоренні Концепції відновлення і розвитку вітчизняної аквакультури. URL: <https://nubip.edu.ua/node/124484>
8. Останні тенденції на ринку морепродуктів: що цікавого відбувається за останні 6 місяців. URL: <https://ikorka.kiev.ua/ua/n331704-ostanni-tendentsiyi-rinku.html>
9. Ринок риби і рибних продуктів. URL: <https://agro-business.com.ua/agro/ekonomichnyi-hektar/item/24708-rynok-ryby-i-rybnykh-produktiv.html>
10. Витрати і ресурси домогосподарств України у 2020 році. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2021/zb/06/vrd_20_ue.pdf
11. Світовий рибний ринок. URL: <http://um.co.ua/6/6-2/6-23292.html>
12. FAOSTAT. URL: <http://www.fao.org/faostat/en>
13. International Trade Centre. URL: <http://www.intracen.org>
14. OECD FAO Agricultural Outlook 2021-2030. URL: <https://www.fao.org/3/cb5332en/cb5332en.pdf>
15. Формування глобального і регіонального ринків сільськогосподарської сировини та продовольства: монографія / [Ю.О. Лупенко, М.І. Пугачов, Б.В. Духницький та ін.]; за ред. Ю.О. Лупенка, М.І. Пугачова. К.: ННЦ «ІАЕ», 2015. 320 с.
16. Рибне місце: половина українського ринку риби знаходиться в тіні. URL: <https://agrodaily.com.ua/2018/02/14/rybne-mistse-polovyna-ukrayinskogo-rynku-ryby-znahodytsya-v-tini/>
17. Коновалов Р.І. Державне регулювання розвитку рибного господарства в Україні: дис. доктора філософії спец. 051 «Економіка». НУБІП України. К., 2023. 242 с.

References

1. Ohlyad rybnogo rynku Ukrainy za 2022 ta 2023 roky. [Overview of the fish market of Ukraine for 2022 and 2023]. URL: <https://uifsa.ua/news/news-of-ukraine/overview-of-the-fish-market-of-ukraine-for-2022-and-2023>
2. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [State Statistics Service of Ukraine]. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
3. Dukhnytskyi B.V. Funktsionuvannya rynku ryby i moreproduktiv v Ukraini. *Ekonomika APK*. 2022. Vol. 29, № 1. P. 34-40.
4. Yak povnomasshtabna viyna vplyvaye na rybnytstvo v Ukraini. [How a full-scale war affects fish farming in Ukraine]. URL: <https://zn.ua/ukr/ECOLOGY/jak-povnomasshtabna-vijna-vplivaje-na-ribalstvo-v-ukrajini.html>
5. Derzhavna mytna sluzhba Ukrainy [State Customs Service of Ukraine]. URL: <https://customs.gov.ua>
6. Za rybu dobri hroshi. [Good money for fish]. URL: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/za-ribu-dobri-groshi/>
7. Naukovtsi universytetu vzyaly uchast' u obhovorenni Kontseptsiyi vidnovlennya i rozvytku vitchyzyanoyi akvakul'tury. [Scientists of the university took part in the discussion of the concept of restoration and development of domestic aquaculture]. URL: <https://nubip.edu.ua/node/124484>
8. Ostanni tendentsiyi na rynku moreproduktiv: shcho tsikavoho vidbuvayet'sya za ostanni 6 misyatsiv. [Latest trends in the seafood market: what's interesting happening in the last 6 months]. URL: <https://ikorka.kiev.ua/ua/n331704-ostanni-tendentsiyi-rinku.html>
9. Rynek ryby i rybnykh produktiv. [Market of fish and fish products]. URL: <https://agro-business.com.ua/agro/ekonomichnyi-hektar/item/24708-rynok-ryby-i-rybnykh-produktiv.html>
10. Vytraty i resursy domogospodarstv Ukrainy u 2020 rotsi. (2021). [Expenditures and resources of households in Ukraine in 2020]. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2021/zb/07/zb_vrd2020.pdf
11. Svitovyy rybnyy rynek. [World fish market]. URL: <http://um.co.ua/6/6-2/6-23292.html>
12. FAOSTAT. (2024). URL: <http://www.fao.org/faostat/en>
13. International Trade Centre. (2024). URL: <http://www.intracen.org>
14. OECD FAO Agricultural Outlook 2021-2030. (2021). URL: <https://www.fao.org/3/cb5332en/cb5332en.pdf>
15. Lupenko, Yu.O., Pugachov, M.I., Dukhnytskyi, B.V., et al. (2015). Formuvannya globalnogo i regionalnogo rynkiv silskogospodarskoi syrovyny ta prodovolstva: monografiia [Formation of global and regional markets for agricultural raw and food: monograph]. Yu.O. Lupenko, M.I. Pugachov (Ed.). Kyiv: NNTs «IAE»
16. Rybne mistse: polovyna ukrayins'koho rynku ryby znahodyt'sya v tini. [Fish place: half of the Ukrainian fish market is in the shadows]. URL: <https://agrodaily.com.ua/2018/02/14/rybne-mistse-polovyna-ukrayinskogo-rynku-ryby-znahodytsya-v-tini/>
17. Konovalov R.I. Derzhavne rehuliuвання rozvytku rybnogo hospodarstva v Ukraini: dys. doktora filosofii spets. 051 «Ekonomika». NUBIP Ukrainy. K., 2023. 242 p.